

Nagroda im. Stanisława Alexandrowicza za prace dyplomowe z zakresu historii kartografii

W kalendarzu cyklicznych wydarzeń z zakresu historii kartografii od jesieni 2020 znajduje się *Nagroda im. Stanisława Alexandrowicza za prace dyplomowe z zakresu historii kartografii*. Jest ona, jak się wydaje, ważnym krokiem środowiska historyków kartografii zmierzającym do upowszechniania wśród młodych przyszłych badaczy zainteresowania problematyką dawnych map, rozważaną z perspektyw różnych dyscyplin. Ustanowienie nagrody jako narzędzia oceny i sposobu na docenienie wysiłków badawczych studentów może stać się motorem podejmowania i rozwijania badań nad problemami będącymi dotąd w Polsce domeną dość wąskiego grona naukowców. W gronie tym nie znajdziemy raczej młodych adeptów historii, geografii, kartografii lub historii sztuki.

Laureatem *Nagrody*, rozstrzygniętej w wyniku pierwszego konkursu 17 listopada 2020 roku, został mgr Mateusz Palczewski, autor pracy *Ocena kartometryczności planów miast Polski i krajów sąsiednich wydanych w okresie zimnej wojny*, napisanej pod opieką dr hab. Beaty Konopskiej, prof. UMCS. Praca powstała w Katedrze Geomatyki i Kartografii Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Komisja konkursowa jednogłośnie uznała zgłoszoną pracę za najlepszą spośród zgłoszonych w tegorocznym konkursie. Jak czytamy w uzasadnieniu werdyktu: „Laureat wykazał się bardzo dobrym warsztatem badawczym, a praca wpisuje się w nurt klasycznych prac z historii kartografii, których tematem jest analiza kartometryczności dawnych map z jednoczesnym sprawnym wykorzystaniem narzędzi GIS. Tematem badań była wielkoskalowa kartografia drugiej połowy XX wieku, a więc okres, w którym zniekształcenia map mają inne niż w przypadku map starszych podłoże i – jako takie – zasługują na głębsze poznanie.”

Ocena komisji była zbieżna ze spostrzeżeniami zawartymi w recenzji dr. hab. Pawła Cebrykowa oraz w opinii opiekunki pracy, którą zawarła w zgłoszeniu pracy konkursowej. B. Konopska zaznaczyła w opinii: „Bez wątplenia humanistyczne zainteresowania Pana M. Palczewskiego w połączeniu z jego zdolnościami matematycznymi i analitycznymi kryją się za sukcesem tej pracy. Jako student kierunku Geoinformatyka dobrze rozumie zasady analizy kartograficznej i biegle posługuje się narzędziami GIS, jednak podejmując tematykę z zakresu historii kartografii musiał zgłębić problematykę zimnej wojny i redakcji kartograficznej.” Również te spostrzeżenia były tożsame z oceną komisji. Wieloaspektowość spojrzenia na podjętą problematykę i rzetelne podejście do

problemu pozwoliło na przygotowanie pracy cechującej się holistycznym ujęciem tematu, przedstawionego nadto w sposób wyjątkowo zrozumiały. Nie jest to opracowanie hermetyczne, którego grupą docelową byłaby wąskospecjalistyczna grupa odbiorców skoncentrowanych na matematycznych i technicznych aspektach analizy planów. Jasność wykładu danego w pracy oraz jej wartość merytoryczna są też doskonałym świadectwem wysokiej klasy pracy dydaktycznej włożonej przez opiekunkę. Oceny pracy dokonała komisja konkursowa w składzie: dr hab. Bogumił Szady, prof. KUL i prof. IH PAN (przewodniczący), dr Kamil Nieścioruk (sekretarz), dr Dorota Jutrzenka-Supryn, Jerzy Ostrowski i dr Paweł E. Weszpiński.

Celem zwycięskiej pracy było przeprowadzenie analizy kartometryczności planów miast wydanych w latach 60. i 70. XX w. w Polsce i państwach sąsiednich. Autor wykorzystał w swych analizach specjalnie opracowaną procedurę w oprogramowaniu GIS – narzędzie do liczbowej analizy błędów odległości oraz dokonał oceny stopnia zniekształceń geometrycznych wybranych do badań jedenastu planów miast. Przeprowadził także porównanie planów polskich i zagranicznych pod kątem stopnia wprowadzonych zniekształceń. Analizie poddane zostały dwa plany Warszawy (1963 i 1978), dwa plany Lublina (1964 i 1966), dwa plany Karl-Marx-Stadt (1971 i 1977) oraz plany Berlina Wschodniego (1965), Drezna (1970), Lipska (1971), Pragi (1971) i Płocka (1976). Wybór planów celowo zapewnił reprezentację zarówno ośrodków stołecznych jak i regionalnych. W ramach pracy przeprowadzona została kalibracja źródeł oparta na licznych, równomiernie rozmieszczonych punktach referencyjnych. Kalibrację przeprowadził autor w programie ArcMap. Do przeprowadzenia analiz wykorzystał metody zarówno ilościowe, jak i graficzne. Materiał ilustracyjny do pracy w odniesieniu do wizualizacji wyników analiz powstał z wykorzystaniem programów QGIS oraz MapAnalyst. Wskazując tendencje widoczne w rozkładzie przestrzennym deformacji planów, autor podjął się też identyfikacji genezy wykrytych zniekształceń. Wśród wniosków zaznaczył, że „na podstawie analizy wyników stwierdzono, że plany miast wydane w byłej NRD były najbardziej zniekształcone spośród wszystkich badanych planów. Niemniej stopień deformacji tych planów był podobnie duży jak w przypadku polskich planów”. Spostrzegł też, „że wielkość deformacji geometrycznych jest powiązana bardziej z obiektami i państwem niż z wielkością miasta”.

Twórcą i fundatorem *Nagrody im. S. Alexandrowicza* jest Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk. Powstała ona z inicjatywy, według pomysłu i dzięki zaangażowaniu członka Zespołu Historii Kartografii dr. Kamila Nieścioruka. Celem konkursu jest promowanie badań nad dawną kartografią oraz zachęcanie studentów do podejmowania zagadnień z zakresu szeroko rozumianej historii kartografii. Przykładem takiego szerokiego spojrzenia z różnych perspektyw poznania dziejów kartografii oraz źródeł kartograficznych mogą być prace m.in.

z zakresu historii, geografii, kartografii, historii sztuki, studiów konserwatorskich, literaturoznawstwa, muzealnictwa, archiwistyki i in. Adresatami konkursu są absolwenci studiów licencjackich, inżynierskich i magisterskich. Intencją twórców konkursu jest możliwie szerokie jego upowszechnienie w ośrodkach akademickich, co pozwoliłoby również na identyfikację problematyki z zakresu historii kartografii podejmowanej na krajowych uczelniach, jakże często nie upowszechnianej w postaci dostępnych szerzej publikacji. Regulamin konkursu został ogłoszony na stronie internetowej Zespołu.

Regulamin nagrody im. Stanisława Alexandrowicza za prace dyplomowe z zakresu historii kartografii

§ 1.

Fundatorem nagrody im. Stanisława Alexandrowicza jest Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (dalej: Zespół).

§ 2.

Celem nagrody jest promowanie badań nad dawną kartografią oraz zachęcanie studentów do podejmowania zagadnień z zakresu szeroko rozumianej historii kartografii.

Konkurs jest przeznaczony dla absolwentów studiów licencjackich, inżynierskich lub magisterskich wszystkich kierunków kształcenia akademickiego

§ 3.

Decyzję o przyznaniu nagrody podejmuje Komisja Konkursowa (dalej: Komisja) powoływana każdorazowo przez przewodniczącego Zespołu Historii

Kartografii spośród członków Zespołu i – zależnie od potrzeb – spoza Zespołu. Komisja liczy 5 osób i ze swego grona wybiera przewodniczącego oraz sekretarza. Przewodniczący odpowiada za udostępnienie prac członkom Komisji, za zwołanie i prawidłowy przebieg jej obrad, a w kwestiach spornych ma głos decydujący. Sekretarz sporządza protokół z obrad Komisji, który przedstawia przewodniczącemu Zespołu.

W Komisji nie mogą zasiadać osoby, których uczestnictwo może powodować konflikt interesów z autorami zgłoszonych prac lub z którymi autorzy i/lub opiekunowie zgłoszonych prac pozostają w jakiejś formie zależności służbowej. Członkiem Komisji nie może być także opiekun zgłoszonej pracy.

§ 4.

Nagroda przyznawana jest corocznie. Posiedzenie Komisji odbywa się jesienią, zaś ogłoszenie wyników konkursu następuje nie później niż 1 grudnia roku konkursowego.

§ 5.

Do konkursu można zgłaszać prace inżynierskie, licencjackie i magisterskie, obronione na uczelniach wyższych w Polsce lub za granicą, w roku akademickim zakończonym w roku przyznawania nagrody. Prace mogą zgłaszać jednostki uczelni wyższych. Formularz zgłoszeniowy stanowi załącznik do niniejszego regulaminu. Do formularza należy załączyć opinię opiekuna, która zawierać będzie charakterystykę autora pracy (z uwzględnieniem aktywności naukowej) oraz ocenę pracy.

Każda praca może być zgłoszona do nagrody tylko jeden raz. Termin zgłaszania prac (tylko w wersji cyfrowej na adres: zesp@maphist.pl) mija 30 września.

§ 6.

Praca może być obroniona na dowolnym kierunku, jednak jej temat musi dotyczyć historii kartografii lub w zasadniczy sposób wykorzystywać dawne mapy jako materiały źródłowe.

Komisja zastrzega sobie prawo nieprzyjęcia pracy, która nie spełnia powyższych warunków.

§ 7.

Oceniając prace Komisja bierze pod uwagę następujące kryteria:

- a. oryginalność problemu poruszonego w pracy;
- b. jakość warsztatu badawczego, sprawność posługiwania się wybranymi metodami;
- c. zakres opracowania tematu;
- d. poprawność językową pracy.

Zwycięzca wybierany jest na posiedzeniu Komisji w wyniku głosowania po dyskusji. Każdy członek Komisji ma równorzędny głos. Od decyzji Komisji nie przysługuje odwołanie. Uczestnicy konkursu zostają powiadomieni o jego wynikach drogą elektroniczną.

§ 8.

Nagroda ma charakter jednostopniowy i jej wysokość jest ustalana w roku ogłoszenia konkursu. W uzasadnionych przypadkach Komisja Konkursowa może wnioskować do przewodniczącego Zespołu o przyznanie drugiej – równorzędnej lub niższej – nagrody.

Komisja może również przyznać wyróżnienie (wyróżnienia), jednak mają one charakter honorowy i nie wiążą się z nagrodą pieniężną. W uzasadnionym przypadku Komisja może nie przyznać nagrody.

Autorzy pracy nagrodzonej i ewentualnych wyróżnień są zapraszani do czynnego udziału w najbliższej konferencji historyków kartografii organizowanej przez Zespół. W takim wypadku uczestnik zostanie zwolniony z opłaty konferencyjnej.

Podsumowanie pierwszego konkursu nastąpiło 8 grudnia 2020 roku podczas seminarium naukowego zorganizowanego przez Zespół Historii Kartografii. W programie seminarium, oprócz wręczenia głównej nagrody, znalazła się część referatowa poświęcona problematyce zniekształceń na dawnych mapach. Oprócz głównego wystąpienia laureata nagrody, Mateusza Palczewskiego, wygłosili również referaty Kamil Nieścioruk i Paweł E. Weszpiński, nawiązując do badań oraz praktyki upowszechniania wiedzy o problemie zniekształceń na dawnych mapach i planach. Seminarium odbyło się, z uwagi na trudny czas pandemiczny, w formie zdalnej. Możliwość publicznego przedstawienia zwycięskich prac konkursowych przez ich autorów to element składowy nagrody. Laureaci otrzymują, obok nagrody pieniężnej, również wolny wstęp na najbliższą po ogłoszeniu wyników cykliczną Konferencję Historyków Kartografii. Jednak ze względu na organizację konferencji w dwuletnim odstępie (ostatnia Konferencja odbyła się w Supraślu we wrześniu 2020 roku) Zespół uznał za zasadne umożliwienie szybszego przedstawienia nagrodzonej pracy. To stało się motywacją do zorganizowania specjalnego seminarium, które było transmitowane poprzez serwis społecznościowy Facebook. W seminarium on-line wzięło udział ponad 70 osób. Całe wydarzenie zostało zarejestrowane i udostępnione w serwisie internetowym YouTube (<https://youtu.be/dt0Kuomh8T0>).

Paweł E. Weszpiński